

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA INFORMACIJSKE I KOMUNIKACIJSKE
ZNANOSTI

Matija Šaler

Profesionalna etika u baštinskim institucijama

Završni rad

Mentor: *doc. dr. sc.* Ivana Hebrang Grgić

ZAGREB, 2016.

Sadržaj

1. Uvod.....	2
2. Etika općenito.....	3
3. Etički kodeksi.....	4
4. Baštinske institucije.....	7
4.1. Arhivi	7
4.2. Knjižnice	8
4.3. Muzeji.....	10
5. Profesionalna etika i etički kodeksi.....	11
5.1 Etički kodeks arhivista	13
5.2 Etički kodeks HKD-a i IFLA-e	14
5.3 Etički kodeks za muzeologe.....	17
6. Etičke dileme.....	20
6.1 Etika i privatnost	22
6.2 Zviždač (Whistle-Blower).....	23
6.3 Komunikacija	25
6.4 Primjeri kršenja i/ili poštivanja etičkih kodeksa	26
7. Zaključak.....	29
Literatura	30
Biografija.....	34

1. Uvod

Tema ovog rada je etika u baštinskim institucijama, odnosno etički kodeksi i etičke norme koje moraju poštivati djelatnici u arhivima, knjižnicama i muzejima kako bi pružili korisnicima transparentnu i kvalitetnu uslugu. Prikazat će se i etička načela kojima se koriste članovi društva čija je djelatnost bliska zaposlenicima u baštinskim institucijama, u smislu privilegiranog pristupa informacijama.

Cilj rada je dati pregled određenih kodifikacija koje služe kao vodiči zaposlenicima baštinskih institucija prilikom rješavanja etičkih dilema s kojima se susreću u svakodnevnom radu. Polazi se od činjenice da je radeći u baštinskim institucijama potrebno poštivati ne samo važeće zakonske propise, već i etičke kodekse koji opisuju pojedinu struku i zadržati visok stupanj profesionalne odgovornosti. Neka područja na koja djelatnici unutar ovih institucija moraju redovito obraćati pozornost su privilegiran pristupa različitim vrstama osjetljivih informacija i redovit kontakt s ljudima iz različitih kulturnih i socijalnih sredina čijem se načinu razmišljanja moraju prilagoditi kako bi im pružili kvalitetnu uslugu i istovremeno sačuvali ugled institucije koju svojim radom predstavljaju.

U proteklih nekoliko godina često se moglo pratiti curenje velike količine povjerljivih informacija bilo putem *mainstream* medija ili putem web stranica kao što je *wikileaks*. Ovi slučajevi predstavljaju dobar primjer dileme između potrebe za čuvanjem određene vrste podatka i prava javnosti da bude svjesno određenih činjenica koje mogu imati značajan utjecaj na njegovu svakodnevicu.

Ovaj rad će se prvenstveno osvrnuti na etičke kodekse, jer oni postoje kako bi djelatnici imali vodič u onim situacijama koje ne pokrivaju propisane zakonske i podzakonske norme, bilo da se radi o zakonima o knjižnicama, arhivima, muzejima, zakonima o tajnosti podataka i zaštiti privatnosti ili pak o pravilnicima. Naime dok zakoni pružaju konkretniji odgovor na pitanje *što* učiniti, etički kodeksi nam govore *kako* nešto učiniti.

2. Etika općenito

Etika je jedna od glavnih grana filozofije, a bavi se proučavanjem izuzetno širokog polja, od temelja ljudske prirode do, primjerice, etičnosti eutanazije. Primarni cilj ove grane znanosti je odrediti kako treba živjeti, odnosno što činiti u određenim situacijama. Što točno neke postupke čini ispravnima, a neke pogrešnim. Radi se o području znanosti koje nastoji odgovoriti na praktična pitanja. Za razliku od antropologije ili sociologije, ne opisuje određene društvene fenomene, već se radi o području znanosti normativne vrste, iako ne normativne u onom smislu u kojem to jesu zakoni.¹

Glavno značenje pojma etika sadržano je izrazu „filozofsko proučavanje morala“, a može se koristiti i u užem smislu, kao moralna teorija, odnosno sustav određenih skupina ljudi ili pojedinaca. Za primjer nam može poslužiti kršćanska etika, Kantova etika ili profesionalna etika. Posljednje navedena će biti u središtu ovog rada.

Kako bismo pravilno sagledali problematiku profesionalne etike, potrebno je razjasniti njene korijene. Naime, obveza etičnog postupanja za sve vrste profesionalaca proizlazi iz određenih dužnosti koju preuzimaju na radnom mjestu, s jedne strane dužnost prema poslodavcu, a s druge strane prema klijentima ili korisnicima. Vrsta etike koja prosuđuje o moralnosti postupaka na temelju pridržavanja više ili jednog pravila, naziva se deontologija, ona smatra da pravila vežu osobu uz dužnost i da je sam postupak važniji od posljedica.²

Određen dio moralnih pravila dijeli velik broj ljudi, međutim različite skupine ljudi se u različitoj mjeri slažu s određenim pravilima. Najrasprostranjenija etička pravila su ona koja se tiču najvećeg broja ljudi. Većina nas vjeruje da je dobro podržavati vrijednosti kao što su istina, pravda ili odanost. Unutar svake društvene skupine postoji podskup etičkih pravila koja su se razvila unutar te grupe kako bi njeni članovi imali upute za međusobno ophođenje, ali dijelom i kako bi bili stavljeni pod nadzor.³

---

¹ Deigh, J. An Introduction to Ethics. Cambridge : Cambridge University Press, 2010. Str. 1-7

² Virtue Ethics. // The Stanford Encyclopedia of Philosophy. 2013. URL: <http://plato.stanford.edu/archives/fall2013/entries/ethics-virtue/> (31.8.2016.)

³ Kizza, J. M. Ethical and Social Issues in the Information Age. Springer : London, 2013. Str. 15.

3. Etički kodeksi

Budući da je moralnost skup vrijednosti koje dijeli određena skupina, postavlja se pitanje zašto ih je potrebno objavljivati, odnosno opravdavati ljudima koji nisu članovi te grupe. Etika kao i svaka filozofska disciplina je utemeljena na preispitivanju argumenata koje predstavlja, pa se na taj način utvrđuje jesu li etička pravila grupe zaista utemeljena na čvrstim argumentima, za koje više nije moguće pronaći solidan protuargument. U određenoj mjeri takve publikacije pomažu članovima grupe da steknu bolje razumijevanje vlastitih vrijednosti i određenih kontradikcija među njima, a svakome tko promatra takvu grupu izvana pomaže shvatiti unutarnju socijalnu dinamiku. Od „Deset Božjih zapovijedi“ za kršćane, do „Deset zapovijedi za Grupu Unix korisnika“ svrha je etičkih kodeksa svojevrsna unutarnja društvena kontrola. Takva pravila najčešće proizlaze iznutra, te je njihovo slijedenje, uglavnom nesvjesno, jer ih ljudi jednostavno prihvaćaju kao dio sustava u kojem žive.⁴ Različite skupine ljudi, na drukčiji će način ustrojiti svoja etička pravila, međutim većina njih će slijediti pet glavnih funkcija:

1. Disciplinarna – osigurava se profesionalnost i integritet struke
2. Savjetodavna – služi kao misao vodilja članovima u situacijama u kojima je teško razlučiti ispravno od pogrešnog
3. Obrazovna – etički kodeksi služe posebno za edukaciju novih članova profesije, ali i da podsjetite one starije i iskusnije na neke manje poznate činjenice
4. Inspirativna – kodeksi mogu poslužiti i kao inspiracija da se čini dobro
5. Publicitet – ako struka pokaže da ima strog i jasno definiran etički kodeks, može ojačati povjerenje javnosti⁵

Profesijama se smatraju one djelatnosti koje su razvile formalne zahtjeve za prihvatanje novog članstva kroz sustav obrazovanja, ispitivanja i praktičnog rada pod nadzorom, ali i nastanak regulatornih tijela koja mogu prihvatiti i disciplinirati nove članove.⁶ Ono što profesionalce razlikuje od ostatka radne snage, je njihova dužnost da u svom radu, često samostalno donose odluke koje mogu imati dalekosežne posljedice. Profesionalne zajednice, isto tako moraju imati pravila za samoregulaciju, kako bi njihovi članovi mogli donositi etički ispravne odluke.

---

⁴ Kizza, J. M. *Ethical and Social Issues in the Information Age*. Springer : London, 2013. Str. 19.

⁵ *Ibid.*, str. 46-47

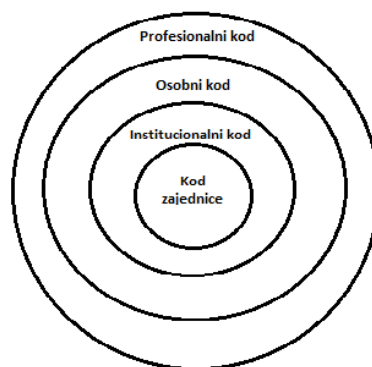
⁶ *Professionalism*. // *The Fontana dictionary of modern thought*, Glasgow : Fontana Press : Harper Collins, 1988.

Primjere nije teško pronaći, a s obzirom da svaka struka ima drukčiji fokus djelovanja, možemo upotrijebiti njezin etički kodeks da ga točno odredimo.

Kizza smatra da postoje 3 osnovna elementa koja čine profesionalca:

- 1. Skup visoko razvijenih vještina i duboko poznavanje područja djelovanja** – iako se profesionalne vještine razvijaju i nadograđuju tokom čitave karijere, potrebno je steći veliko teoretsko znanje o određenom području prije nego li je moguće započeti sa samostalnim djelovanjem
- 2. Autonomija** – u odnosu između klijenta, odnosno korisnika i profesionalca, postoji ravnoteža moći koja je u pravilu uvijek naklonjena profesionalcu, za razliku od kvalificiranog radnika, profesionalac ima mogućnost u velikoj mjeri varirati pružanje svoje usluge bez konzultiranja s klijentom
- 3. Poštivanje pravila ponašanja** – profesionalac obično poštuje 4 skupine pravila ponašanja, *profesionalni kod* (Professional code): štiti imidž struke i pojedinca, *osobni kod* (Personal code): ovisi o kulturnom okruženju i nadopunjava profesionalni kod, *institucijski kod* (Institutional code): gradi povjerenje javnosti u instituciju, *kod zajednice* (Community code): kao i osobni kod nameće ga kulturno okruženje⁷

Interakcija između navedenih kodeksa zamišljena je u obliku koncentričnih kružnica. U središtu se nalazi kod zajednice, kao najopćenitiji, izvan njega, institucijski kod, nakon kojeg slijede osobni i profesionalni. (Slika 1.) Da bi pojedinac određeno djelovanje smatrao etičnim, ono se mora nalaziti unutar sva četiri kruga.⁸

Slika 1. Prikaz kodeksa (prema Kizza, J. M. Ethical and Social Issues in the Information Age, str. 57)

⁷ Kizza, J. M. Ethical and Social Issues in the Information Age. Springer : London, 2013. Str. 55-56

⁸ Ibid., str. 56.

Radi dubljeg razumijevanja profesionalne etike prikazat će se ukratko etički kodeksi hrvatskih sveučilišta, kodeks novinara i kodeks za liječnike, koji svoje korijene vuče iz jednog od najranijih primjera profesionalne etike, Hipokratove zakletve.

Svih sedam etičkih kodeksa hrvatskih sveučilišta zabranjuje plagiranje i zahtjeva poštivanje tuđih intelektualnih prava. Moguće je iščitati iz toga kako je intelektualno poštenje jedna od najvažnijih vrijednosti koje sveučilišta nastoje unijeti u svoje zaposlenike i studente. Čini se dakle važnim kroz cijelo više obrazovanje informirati studente, ali i članove šire akademske zajednice o načinima izbjegavanja plagijata.⁹

S obzirom da je srž novinarske profesije objavljivanje vijesti i prenošenje vjerodostojnih i potpunih informacije, nije iznenađujuće da i njihov etički kodeks oslikava te vrijednosti, čak i kroz naziv dokumenta: „Kodeks časti hrvatskih novinara“. Urednike i novinare se obvezuje da štite ljudska prava, provjeravaju svoje izvore informacija te ih se upozorava da snose odgovornost za objavljene podatke.¹⁰

Kodeks medicinske etike i deontologije primarno navodi obveze prema pacijentu, koje se sastoje od dužnosti da na prvo mjesto stavi dobrobit pacijenta, pa makar to značilo prepuštanje skrbi o pacijentu drugom liječniku. Od deset članaka ovog kodeksa, sedam ih upozorava liječnika da njegovi postupci mogu biti usmjereni jedino i samo na unaprjeđivanje zdravlja ili medicinskih tretmana. Čak i pravo liječnika na priziv savjesti pretpostavlja prvo brigu za pacijenta. „Liječnik ima pravo na priziv savjesti, ako time ne uzrokuje trajne posljedice za zdravlje ili ne ugrozi život pacijenta.“¹¹

U Hrvatskoj etički kodeks za bibliotekare propisuje Hrvatsko knjižničarsko društvo (HKD), napisan je po uzoru na kodeks *International Federation of Library Associations and Institutions*, ili IFLA-e (Međunarodni savez knjižničarskih društava i ustanova), Hrvatsko arhivističko društvo preuzelo je kodeks sastavljen na Međunarodnom arhivskom vijeću, 1996. godine.

---

⁹ Hebrang Grgić, I. IL and information ethics: how to avoid plagiarism in scientific papers? // Information literacy : Lifelong learning and digital citizenship in the 21st century : second European Conference ECIL Proceedings / Kurbanoglu, Serap ; Špiranec, Sonja ; Grassian, Esther ; Mizrahi, Diane ; Catts, Ralph (ur.). Heidelberg : Springer, 2014. Str. 217-226

¹⁰ Kodeks časti hrvatskih novinara. 2009. URL: www.hnd.hr/kodeks-casti-hrvatskih-novinara (5.9.2016.)

¹¹ Kodeks medicinske etike i deontologije. 2006.

URL: http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2008_05_55_1914.html (31.8.2016.)

4. Baštinske institucije

Pojam „baštinske institucije“ ili AKM institucije (AKM je kratica riječi: arhivi, knjižnice, muzeji) odnosi se na sve ustanove koje služe javnosti kao čuvari ukupnog društvenog kulturnog nasljeđa. Riječ institucija ovdje se koristi u njenom najširem smislu i obuhvaća ljude, građevine i stvari koje se u njima nalaze. U pravilu se misli na tri ustanove, od kojih svaka ispunjava svrhu propisanu zakonom.

4.1. Arhivi

Arhiv je ustanova za čuvanje, obradu i upotrebu arhivskog gradiva. Kroz ljudsku povijest arhivi su postojali u različitim oblicima i brinuli se različite vrste gradiva. U stručnoj literaturi se definicije različitih pojmova ponešto razlikuju, dok su u zakonima one strogo određene. U pravilu se pojam arhiva odnosi na ustanovu koja skuplja, čuva i priprema arhivsko gradivo za upotrebu.¹² Zakon o arhivskom gradivu i arhivima određuje da su arhivi ustanove i da se mogu osnivati samo prema zakonom propisanom postupku. Zakonska regulativa predviđa postojanje privatnih i javnih arhiva i njihove funkcije su uređene tim istim zakonom. Pravne i fizičke osobe koje stvaraju arhivsko gradivo dužne su učiniti sve što mogu kako bi se nadležni arhiv mogao na prikladan način pobrinuti za gradivo.¹³ To uključuje postupak odabiranja i sređivanja gradiva, te predaju gradiva arhivu. Arhiv je s druge strane obvezan osigurati jednako pravo pristupa gradivu svim korisnicima. Važno je napomenuti da Zakon predviđa nadležnost arhiva, pa je u skladu s time u Hrvatskoj osnovano 18 državnih arhiva i 10 odjela i sabirnih centara, koji se nalaze u većim odnosno važnijim gradovima.¹⁴ Svaki arhiv nadležan je za brigu o gradivu koje nastaje na njegovom području.¹⁵ Podjela nadležnosti prema teritorijalnom načelu logična je, jer bi podjela s obzirom na primjerice tematiku gradiva stvorila veliku količinu pomutnje i uzrokovala često premještanje gradiva s mjesta na kojem je nastalo kako bi dospjelo u nadležni arhiv. Moguće je postojanje i drugih vrsta arhiva, osim

---

¹² Arhiv. // Hrvatska enciklopedija. Zagreb : Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2016. URL: <http://enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=3764> (5.6.2016.)

¹³ Zakon o arhivskom gradivu i arhivima // Narodne novine. 105(1997), 64(2000), 65(2009), 125(2011). URL: <http://www.zakon.hr/z/373/Zakon-o-arhivskom-gradivu-i-arhivima> (1.9.2016.)

¹⁴ Petrec, T.; Hebrang Grgić, I.; Krivić Lekić, M. Izdavačka djelatnost Državnog arhiva u Bjelovaru u kontekstu izdavaštva ostalih hrvatskih arhiva : bibliografija publikacija bjelovarskog arhiva. Arhivski vjesnik 56,1(2013), str. 289-306. URL: <http://hrcak.srce.hr/117268> (5.9.2016.)

¹⁵ Ibid.

državnih, to su tzv. specijalizirani i privatni arhivi koji mogu obavljati neke funkcije arhivske službe, međutim i oni se moraju pridržavati zakona jednako kao i državni arhivi. Razlog za to leži u činjenici što se arhivsko gradivo ne prikuplja zbog njega samoga, već zato što služi najčešće kao dokazni materijal odnosno podsjetnik na prošle događaje. Zbog toga je nužno prije samog osnivanja arhiva, jasno definirati njegovu svrhu, naime arhiv mora odgovarati potrebama okruženja u kojem djeluje. Shodno tome svaki arhiv ima program kojim se planiraju i usmjeruju njegove funkcije tako da korisnicima pruži najbolju moguću uslugu.¹⁶

4.2. Knjižnice

Merriam-Websterov rječnik definira knjižnicu kao mjesto gdje su knjige, časopisi i ostali materijali dostupni ljudima na korištenje i posudbu,¹⁷ dok Hrvatska enciklopedija u svojoj definiciji knjižnicu opisuje kao uređenu zbirku, koja može sadržavati gotovo sve vrste medija na kojima podatci mogu biti pohranjeni, te kratko opisuje djelatnost bibliotekara i vrste knjižnica s obzirom na sadržaj zbirki.¹⁸ Uz arhive, knjižnice su najstarije baštinske institucije, i premda je njihova funkcija slična onoj koju obnašaju arhivi, velike su razlike u načinu pohrane, vrsti gradiva, načinu opisivanja gradiva i njegovog korištenja. „Prema namjeni i sadržaju knjižničkog fonda vrste knjižnica su: nacionalna, narodna, školska, sveučilišna, visokoškolska, općeznanstvena te specijalna.“¹⁹ Kao i u slučaju arhiva postoji zakonska regulativa koja definira vrste, način osnivanja i prestanak knjižnica. Za razliku od arhiva koji svojim korisnicima nude isključivo uvid u jedinstvene primjerke različitih dokumenata, čija je vrijednost neprocjenjiva, knjižnice nude korištenje više primjeraka različitih vrsta medija koji mogu uključivati knjige, časopise, novine, filmove, baze podataka, karte, nosače zvuka, audio i video kasete, elektroničke knjige, audio knjige i druge formate. Veličina knjižnice može varirati od nekoliko tisuća do nekoliko milijuna predmeta. Krovna knjižnična ustanova u Hrvatskoj je Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu (NSK) i u njezinu djelatnost ulaze izrada i organizacija nacionalne zbirke, nabava strane literature, izdaje mišljenja o knjižničnoj građi koja se smatra kulturnim dobrom, promiče hrvatsku knjigu, obavlja znanstvena

---

¹⁶ Ivanović, J. Priručnik iz arhivistike, Zagreb: Hrvatski državni arhiv, 2010. Str. 128.

¹⁷ Library. // Merriam-Webster Dictionary. Encyclopedia britannica, 2016.

URL: <http://www.merriam-webster.com/dictionary/library> (1.9.2016.)

¹⁸ Knjižnica. // Hrvatska enciklopedija. Zagreb : Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2016.

URL: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=32130> (5.9.2016.)

¹⁹ Zakon o knjižnicama. // Narodne novine. 105(1997), 05(1998), 104(2000), 69(2009).

URL: <http://www.zakon.hr/z/745/Zakon-o-knji%C5%BEnicama> (1.9.2016.)

istraživanja i mnoge druge zadaće.²⁰ Knjižnice u Republici Hrvatskoj su dužne međusobno surađivati na usklađivanju planova i programa rada, standardizaciji postupaka u obradi i protoku građe i informacija, te se povezuju u jedinstven sustav s obzirom na potrebe korisnika. Važno je istaknuti dio Zakona koji propisuje tzv. obvezni primjerak. Naime sve pravne ili fizičke osobe, koje izdaju ili proizvode građu predviđenu u istom zakonu, dužne su dostaviti Nacionalnoj knjižnici devet primjeraka od kojih će dva biti zadržana u NSK, a ostali će biti dostavljeni regionalnim sveučilišnim knjižnicama, kako bi nacionalna baština ostala sačuvana u sređenom obliku. Knjižnice nisu dužne samo posjedovati primjerke različite građe, već su dužne i brinuti se o njima na adekvatan način. To uključuje i izlučivanje građe koja je iz bilo kojeg razloga postala neupotrebljivom.²¹

---

²⁰ Zakon o knjižnicama. // Narodne novine. 105(1997), 05(1998), 104(2000), 69(2009).

URL: <http://www.zakon.hr/z/745/Zakon-o-knji%C5%BEnicama> (1.9.2016.)

²¹ Ibid.

4.3. Muzeji

Postoji više definicija muzeja, što ukazuje na složenost ove institucije. Američka udruga muzeja definira ovu ustanovu kao organiziranu i trajnu neprofitnu instituciju, koja je po svrsi edukativna ili estetska, njezino osoblje je profesionalno, a ona posjeduje i koristi opipljive predmete, brine o njima, te ih prikazuje javnosti po pravilnom rasporedu,²² a prema Hrvatskoj enciklopediji muzej je zgrada ili ustanova koja sustavno izlaže zbirke različitih predmeta.²³

Hrvatski Zakon o muzejima definira muzejsku djelatnost kao proces nabave, sabiranja, zaštite, istraživanja, komuniciranja, i izlaganja u svrhu proučavanja, edukacije i uživanja civilizacijskih, kulturnih materijalnih i nematerijalnih i prirodnih dobara te njihova stručna i znanstvena obrada i sistematizacija u zbirke. Muzejom se smatra ona javna ustanova ili ustrojstvena jedinica javne ustanove koja trajno obavlja muzejsku djelatnost kao javni muzej te ustanova, udruga, zadruga, kao i još nekoliko vrsta društava ukoliko djeluju u skladu sa Zakonom i ako su otvoreni za javnost. Kao jedinice koje mogu vršiti muzejsku djelatnost navode se još i galerija, izložbena galerija te zbirka.²⁴

Svrha modernih muzeja je najkraće rečeno edukacija javnosti kroz prikupljanje, opisivanje i izlaganje predmeta koji imaju određenu umjetničku, kulturnu ili znanstvenu vrijednost. Posebnost muzeja među baštinskim institucijama je način komunikacije s korisnicima, a koja se odvija u obliku izložbi. Dok arhivi i knjižnice nastoje u svakom trenutku omogućiti što većem broju korisnika pristup čim većoj količini gradiva i građe, muzeji omogućavaju pristup svojim zbirkama trajno, u obliku stalnog postava, ili unutar točno određenog vremenskog roka, a ponekad, ukoliko je to nužno zbog zaštite građe, ograničava se i broj posjetitelja.

---

²² Alexander, E.P.; Alexander, M. Museums in motion: an introduction to the history and functions of museums, Plymouth: Altamira press, 2008. Str. 5

²³ Muzej. // Hrvatska enciklopedija. Zagreb : Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2016.
URL: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=42619> (5.6.2016.)

²⁴ Zakon o muzejima. // Narodne novine. 110(2015).
URL: <http://www.zakon.hr/z/302/Zakon-o-muzejima> (1.9.2016)

5. Profesionalna etika i etički kodeksi

Krajem 20. stoljeća profesionalna etika sve više izlazi iz sjene filozofije i ulazi u svijest profesionalnih radnika raznih struka. Jedna od grana filozofske etike, pod nazivom deontološka etika, bavi se prosuđivanjem moralnosti djelovanja s obzirom na to u kojoj mjeri je takvo djelovanje utemeljeno na pravilima. O sve većem zanimanju za profesionalnu etiku svjedoči osim postojanja kolegija na stručnim studijima, koji se bave vlastitom deontologijom, i velik broj publikacija koje govore o toj temi. Na web stranicama IFLA-e I moguće je pronaći preko 30 etičkih kodeksa iz raznih zemalja diljem svijeta.²⁵ Svaki oblik normativizacije društvenih odnosa, od ustava i međunarodnih ugovora do etičkih kodeksa koji obvezuju samo stručnjake unutar određene sfere ljudske djelatnosti, je u principu ogledalo širih društvenih odnosa. Budući da je tokom posljednjih 20 godina došlo do značajnih promjena u društvu, ne samo u geopolitičkom smislu, već i na polju telekomunikacijskih i informacijskih tehnologija, koje su imale utjecaj na društvo puno veći od očekivanog, lako je uvidjeti obnovljeno zanimanje za stručnu i profesionalnu etiku u informacijskim znanostima. U članku o važnosti profesionalne etike A. Horvat posvećuje dvije veće cjeline pojmu pristojnosti u smislu poštovanja korisnika i stručnih suradnika. Ističe kako je bez temeljne pristojnosti nemoguće kvalitetno ispunjavati obveze koje imamo prema njima, potrebno je s jednakim pristupom odgovarati na upit korisnika koji traži informaciju o literaturi koja se može smatrati nekvalitetnom i trivijalnom, kao i na upit onoga koji traži stručnu literaturu za vlastito usavršavanje ili obrazovanje. Ista pravila se primjenjuju i unutar profesionalnih krugova, gdje je potrebno na isti način ophoditi se s kolegom koji se tek uči poslu i s onime koji je već stekao poprilično iskustvo i znanje. Ponašanje koje odstupa od tih normi može se smatrati neetičnim, što može imati negativne posljedice na struku u cjelini, zbog onih koji promatraju takvo ponašanje izvana, a šteti naravno i javnosti koja prima lošiju uslugu zbog profesionalne neodgovornosti pojedinaca.²⁶ Jedno od načela koje se javljaju u gotovo svim etičkim kodifikacijama, navodi kako pripadnici određene struke moraju sačuvati dostojanstvo i integritet struke. Između ostalog to se ogleda i činjenici da ne smiju dozvoljavati nikome izvan struke da se miješa u njihov posao i zadatke.^{27 28 29}

---

²⁵ IFLA-in etički kodeks. URL: <http://www.ifla.org/news/ifla-code-of-ethics-for-librarians-and-other-information-workers-full-version> (5.6.2016.)

²⁶ Ibid., str. 37.

²⁷ Etički kodeks arhivista. Zagreb : Hrvatski državni arhiv, 1997., čl. 8.

²⁸ Etički kodeks Hrvatskog knjižničarskog društva. 2002. URL: http://hkdrustvo.hr/hr/eticke_kodeks (5.6.2016.)

Jedna od najtežih situacija s kojima se profesionalac može susresti je ona koja ga stavlja u ulogu *zviždača* (od eng. *whistleblower*). Zviždač je osoba koja skreće pozornost javnosti i nadležnih organa vlasti na neetične i/ili ilegalne postupke pojedinaca. Mnogi zaposlenici se nađu u nezavidnom položaju u kojem moraju riskirati svoj posao, duševni mir, a ponekad i život kako bi djelovali za opće dobro. Velik dio njih se zato odlučuje previdjeti činjenice kako se ne bi morali suočiti s osudom sredine u kojoj rade.³⁰ Najjasnije se takva situacija uočava unutar policije i vojske, gdje se prijavljivanje radnih kolega unutarnjoj kontroli ili nadređenima susreće sa šikaniranjem, zastrašivanjem i izolacijom zviždača.

Etički kodeksi mogu javiti u nekoliko različitih oblika. Oni najopćenitiji, nude isključivo principe, koji mogu poslužiti kao vodič, ili temelj za određeni dokument. Smjernice ponašanja koji uključuju razne aspekte prihvatljivog ponašanja i normi. Nešto širi po opsegu od njih su pravilnici, koji mogu uključivati i etička načela. Posljednji i najsnažniji oblik su pravni instrumenti koji služe za ostvarivanje pravila dobrog ponašanja sudskim putem. Iako samo profesionalna zanimanja i ustanove koje se snažno ističu u javnosti trenutno imaju svoje etičke kodekse, sve je veći interes za njihovo proširivanje.³¹

Najvjerojatniji uzrok tome je sve veća društvena specijalizacija, a sve one profesije koje imaju strogu specijalizaciju imaju i veliku autonomiju. Kako ne bi došlo do zlorabe položaja i ovlasti počela su se s vremenom zapisivati različita pravila ponašanja, kako bi se članovi profesije mogli ponašati dolično i odgovorno.

Jedna od stavki koja se javlja u svakom etičkom kodeksu je ona koja potiče profesionalca na stalno usavršavanje i produbljivanje znanja, te stjecanje novih vještina. Ako se svim stručnjacima, a pogotovo onim mladim koji tek započinju vlastitu karijeru usadi takav način razmišljanja, kao profesionalni standard, čitava će stručna zajednica profitirati jer će uvijek biti u potrazi za novim izazovima, odgovornostima i najboljom praksom.

---

²⁹ ICOM : Statut i kodeks profesionalne etike. Zagreb, 1992. Str. 32

³⁰ Kizza, J.M. Ethical and Social Issues in the Information Age, Springer : London, 2013. Str. 69

³¹ Ibid., str. 38.

5.1 Etički kodeks arhivista

Kodeks arhivista započinje pojašnjavanjem njegove svrhe i definiranjem pojmova, koji će biti korišteni u daljnjem tekstu. „Svrha arhivističkog etičkog kodeksa jest da arhivskoj struci pruži pravila ponašanja visoke razine. (...) Pojam arhivist, kako se koristi u ovome tekstu, odnosi se na sve one koji su odgovorni za nadzor, preuzimanje, obradu, čuvanje, zaštitu i upravljanje arhivskim gradivom.“³²

Sam tekst kodeksa sastoji se od 10 članaka i svaki od njih ima posebno objašnjenje. Prvih 5 članaka posvećeno je opisivanju odnosa prema građi za koju arhivist brine, a drugih 5 posvećeno je odnosu arhivista prema korisnicima i ostalim članovima njegove struke. Iz toga je moguće izvući zaključak da se moralna dužnost arhivista prvenstveno odnosi na arhivsko gradivo jer ono predstavlja društveno pamćenje i kulturnu baštinu. Sekundarna dužnost arhivista, ali ništa manje važna, je ona prema korisnicima i njegovim suradnicima. Prvima je dužan pružiti jednaku i kvalitetnu uslugu bez obzira na karakteristike korisnika, a s drugima je obvezan dijeliti znanje i iskustva stečena u radu kako bi i njegovi suradnici i struka u cijelosti mogli napredovati. Arhivisti se moraju zalagati za što širu dostupnost gradiva, te unaprjeđivanje zaštite i korištenje arhivske baštine sa suradnicima.³³

Logično je isticanje dužnosti prema gradivu, jer je njegovom manipulacijom moguće mijenjati zapise o činjenicama koje mogu poslužiti za ustanovljavanje činjeničnog stanja u određenom trenutku ljudske povijesti. Izreka „povijest pišu pobjednici“ svjedoči o svijesti društva da je povijesni revizionizam prisutan u svijetu otkako se bilježe povijesni događaji. Jedan od ključnih dokaza na nirnberškom procesu, koji je poslužio za dokazivanje planiranja Holokausta je bio dokument pod nazivom „Wannsee protokol“. Rat je preživjela samo jedna kopija dokumenta, ne zahvaljujući naporima arhivista, ali oslikava važnost čuvanja povijesne dokumentacije.

Zanimljivo je da tekst kodeksa ujedno ocrtava i stručna načela koja se primjenjuju unutar arhivske struke gotovo od njenog nastanka. Prvi članak kodeksa ističe da se arhivist mora brinuti o integritetu arhivskog gradiva, budući da gradivo može sadržavati podatke koji mogu ozbiljno narušiti interese vlasnika arhiva.

---

³² Etički kodeks arhivista. Zagreb : Hrvatski državni arhiv, 1997., Uvod

³³ Ibid.

Prateći dalje etičke norme kodeksa jasno je vidljivo da se krađa i nelegalna trgovina gradivo najstrože osuđuje. Arhivisti su dužni pružiti pomoć službama nadležnim za progon osoba osumnjičenih za krađu arhivskog gradiva.³⁴ Težina ove situacije sastoji se u pitanju što učiniti, ukoliko je djelovanje poslodavca ilegalno, a sami moramo prekršiti zakon da bismo ispoštovali ne samo etičko načelo o što široj dostupnosti gradiva,³⁵ nego i načelo o slobodi pristupa informacijama i zaštiti privatnosti.³⁶ Isto tako potrebno je poštovati pravilo o korištenju povjerenja na opću korist³⁷.

Deveti članak kodeksa govori o stalnom stručnom usavršavanju, što je moguće smatrati dužnošću svakog profesionalca bez obzira na polje djelovanja. Time se ostvaruje ne samo najkvalitetniji način obavljanja vlastitog posla, već se stječe i povjerenje javnosti i ugled unutar struke. Različite, ali srodne struke se često preklapaju u određenim segmentima svoje djelatnosti i stoga su arhivisti dužni surađivati s ostalim ljudima u duhu međusobnog poštivanja i razumijevanja za različito shvaćanje raznih dijelova posla.³⁸

5.2 Etički kodeks HKD-a i IFLA-e

Etički kodeks HKD-a objavljen je još 2002. godine, te kao i etički kodeks arhivista svoj temelj pronalazi u stručnim načelima kojih su se knjižničari dužni pridržavati. Opća načela u početku navode dužnosti knjižničara „prema knjižnici i suradnicima u poslu, knjižničnoj građi, njezinoj nabavi i obradi, bibliografskim i drugim pomagalicama kojima raspolažu i koja održavaju, kao i u odnosu prema korisnicima i ostalim pripadnicima knjižničarske struke.“³⁹

Budući da su djelatnosti arhivista i knjižničara u određenom mjeri preklapaju, pogotovo u pogledu pružanja usluga korisnicima, možemo lako uočiti sličnosti u etičkim načelima koja služe i jednima i drugima. To se prvenstveno odnosi na ispunjavanje svrhe postojanja knjižnice. Knjižničari naime imaju dužnost brinuti o popunjavanju knjižničnog fonda s obzirom na vrstu knjižnice u kojoj su zaposleni.⁴⁰ Ovo se konkretno tiče stručnog djelovanja knjižničara, koji mora predvidjeti potrebe svojih korisnika i u skladu s time djelovati. Čak i

---

³⁴ Etički kodeks arhivista. Zagreb : Hrvatski državni arhiv, 1997., čl.4.

³⁵ Ibid., čl. 6.

³⁶ Ibid., čl. 7.

³⁷ Ibid., čl. 8.

³⁸ Ibid., čl.10.

³⁹ Etički kodeks Hrvatskog knjižničarskog društva. 2002. URL: http://hkdrustvo.hr/hr/eticki_kodeks (5.6.2016.)

⁴⁰ Etički kodeks Hrvatskog knjižničarskog društva. 2002. URL: http://hkdrustvo.hr/hr/eticki_kodeks (5.6.2016.)

ovdje je moguće vidjeti preklapanje bibliotekarske i arhivske struke, jer znamo da se potrebe korisnika i jednih i drugih institucija mijenjaju s vremenom. Ostala načela navedena u ovom etičkom kodeksu u većem dijelu upozoravaju knjižničare da su dužni poštovati zakonske okvire koje je postavio zakonodavac. Čini se važnim istaknuti da je bibliotekar dužan odvojiti privatni život od profesionalnog, u pogledu nabave knjiga i davanja informacija o knjigama čiji se sadržaj može kositi s njegovim životnim načelima⁴¹.

Ukoliko promatramo samo načela etičkog kodeksa za knjižničare, on nema pravo odbiti pružiti informacije korisniku, čak ni ako ih korisnik može iskoristiti za počinjenje kaznenog djela. Kao primjer bih naveo djelo „*The anarchist cookbook*“ u kojoj se između ostalog nalaze i upute za izradu različitih eksplozivnih naprava. Dotična knjiga dovedena je između ostalog i u vezu s teroristima hrvatske nacionalnosti, koji su 11. rujna 1976. godine postavili bombu kuće izrade u njujoršku podzemnu željeznicu.⁴²

IFLA-in kodeks po opsegu je nešto širi od ostalih koji se razmatraju u ovom radu, jer mu je namjera dati upute ne samo knjižničarima već i drugim informacijskim strukama, a služi i kao predložak za izradu, te izmjene i dopune već postojećih kodeksa. U preambuli se ističe kako se ne očekuje da se svaki naputak slijedi u potpunosti.⁴³ Njegove osnovne funkcije su podizanje svijesti o načelima u struci, profesionalne samosvijesti, te osiguravanje transparentnosti.⁴⁴

Iako je IFLA vodeća međunarodna organizacija knjižničara, ne pretpostavlja ovaj dokument kao najviši u odnosu na druge kodekse. Preporuča se korištenje i poznavanje svim članovima i društvima, te se prepoznaje da će se određene pojedinosti razlikovati od jedne zemlje do druge, čak i od jednog bibliotekarskog udruženja do drugog.⁴⁵

Nakon preambule, u šest malo većih članaka razrađuju se etička načela, koja dijelom proizlaze iz Opće deklaracije o ljudskim pravim Ujedinjenih naroda (1948.). Prvi članak navodi izuzetnu važnost prava na pristup informacijama. Logično je da se na međunarodnoj razini upravo ova dužnost bibliotekara ističe kao primarna. Odupiranje cenzuri i pritiscima iz različitih izvora u nekim sredinama je i dalje gotovo ne moguće, a ponegdje i ilegalno. IFLA

---

⁴¹ Ibid.

⁴² Saner, E. Why the author of the anarchist cookbook wants it taken off the shelves // The Guardian. (2013) URL: <https://www.theguardian.com/world/shortcuts/2013/dec/18/why-anarchist-cookbook-author-william-powell-off-shelves> (31.8.2016.)

⁴³ IFLA-in etički kodeks, 2012. URL: <http://www.ifla.org/news/ifla-code-of-ethics-for-librarians-and-other-information-workers-full-version> (31.8.2016.)

⁴⁴ Ibid.

⁴⁵ Ibid.

smatra da se dužnost knjižničara prema svojoj sredini proteže do te mjere da mora aktivno istraživati načine da korisnicima ponudi ne samo pristup što većem opsegu informacija, već i da te usluge bude besplatne, a ukoliko nije moguće izbjeći plaćanje potrebno je troškove korisnika učiniti minimalnim.⁴⁶

Drugi članak ističe i obvezu da knjižnice vode računa o različitim manjinama i njihovim potrebama, pogotovo u pogledu pristupa literaturi na materinjem jeziku. Važno je i stvaranje širokih kataloga o znanstvenim radovima nastalim o određenoj društvenoj zajednici kako bi se zaštitila autorska prava stvaratelja. Ovdje se može uočiti bitna društvena uloga knjižnica kao čuvara intelektualnog poštenja, dužnost je naime knjižničara pružati i informacije koje se mogu koristiti za suzbijanje pokušaja plagijata, pogotovo u modernom društvu gdje je zbog velike količine informacija, koje postoje, ponekad moguće previdjeti radove pojedinaca koji su nastali zlouporabom informacija.

Dužnost čuvanja privatnosti, tajnosti i transparentnosti jedno je od najvažnijih u modernom društvu koje se polako, ali konstantno približava predviđanjima iz poznatog romana Georgea Orwella „1984“. „Odnos knjižnice i korisnika zasniva se na povjerljivosti podataka.“⁴⁷ Unatoč tome prepoznaje se potreba *zviždača* da razotkrivaju svaki oblik korupcije i zlouporabe, iako time može doći do kršenja povjerljivosti podataka.

---

⁴⁶ IFLA-in etički kodeks, 2012. URL: <http://www.ifla.org/news/ifla-code-of-ethics-for-librarians-and-other-information-workers-full-version>.

⁴⁷ Ibid.

5.3 Etički kodeks za muzeologe

ICOM-ov kodeks profesionalne etike usvojen je još 1986. godine u Buenos Airesu na generalnoj skupštini ICOM-a. Ovaj je kodeks znatno opsežniji od ostalih do sad obrađenih jer obuhvaća i područja djelatnosti kao što su upravljanje, akvizicije i raspolaganja zbirnama.⁴⁸ Izuzetna odgovornost muzeologa očituje se u ponekad neprocjenjivoj vrijednosti zbirke koje su im povjerene na brigu.

U prvom poglavlju kodeksa definiraju se pojmovi ICOM-a, muzeja, muzejske struke, te upravnog tijela, što je još jedna neobičnost u odnosu na ostale kodekse iz čega je moguće zaključiti da je zakonodavni okvir u ovom području nedovoljno definiran, naime svi zakoni koji reguliraju baštinske institucije počinju davanjem jasnih definicija o pojmovima odnosno pravnim i fizičkim osobama koje unutar njih djeluju. Definicije su veoma široke, jer moraju biti prilagodljive velikom broju zemalja u kojima će se kodeks koristiti. Najveći dio odgovornosti za financijska i administrativna pitanja, prema kodeksu, snosi upravno tijelo.⁴⁹ Zbog specifičnosti gradiva u muzejima mogućnost nastanka štete i sukoba interesa je znatno šira nego u ostalim baštinskim institucijama. Tek u trećem poglavlju nailazimo na pravila za profesionalno ophođenje. Ona se uglavnom poklapaju s principima o transparentnosti, profesionalnom nastupu unutar institucije i prema javnosti, dužnost održavanja profesionalnih standarda, te obveza čuvanja tajnosti podataka, s kojima smo se do sada već susretali. Ipak i ovdje postoje određene posebnosti koje se najviše tiču odnosa prema predmetima koji se nalaze u zbirnama, budući da je moguće da muzeji posjeduju žive životinje kao izložke, njima mora biti osiguran veterinar,⁵⁰ a ukoliko se u posjedu ili vlasništvu institucije nalaze ljudski ostatci, potrebno je ophoditi se prema njima s dužnim poštovanjem. Više puta je u kodeksu istaknuto da primarna odanost svih zaposlenika može biti orijentirana jedino prema muzeju u kojem su zaposleni. Svaki zaposlenik mora redovito preispitivati svoje postupke, pogotovo one koje obavlja za vlastitu osobu, kako se ne bi doveo u sukob interesa.⁵¹ Tu se primarno misli na one koji grade privatne zbirke predmeta, jer mogu iskoristiti znanje stečeno na radnom mjestu da muzej stave u nepovoljan položaj u odnosu na sebe. Izričito se zabranjuje natjecanje s vlastitom ustanovom prilikom akvizicije predmeta.

---

⁴⁸ Draguzet, A. Usporedba etičkih kodeksa knjižničara, arhivista, muzejskih djelatnika i programskih inženjera : diplomski rad. Zagreb : Odsjek za informacijske znanosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, 2004.

⁴⁹ Ibid.

⁵⁰ ICOM : Statut i kodeks profesionalne etike. Zagreb, 1992. Str. 30

⁵¹ Ibid., str. 28.

Dva manja, ali izuzetno bitna dijela odnose se na nabavu predmeta za muzejske zbirke i otuđivanje zbirki. Svaki kodeks do sada spominje da se građa mora prikupljati na zakonit i transparentan način, međutim niti jedan ne razrađuje ovo područje tako detaljno. Dok je arhiv dužan preuzeti sve gradivo za koje je nadležan, muzeji ne smiju nabavljati predmete koje ne mogu prikladno ne samo katalogizirati i sačuvati, nego i izlagati.⁵²

Muzeji moraju stalno voditi računa o tome jesu li predmeti koje nabavljaju zaista u vlasništvu osobe koja ga otuđuje. Svaki predmet, bez obzira ulazi li u muzej kupovinom, nasljedstvom, zamjenom ili je pak poklonjen, mora imati jasno utvrđenog vlasnika i mora mu se znati porijeklo⁵³, ako je moguće od trenutka nastanka. U suprotnom se ustanova koja primi takav predmet dovodi u iznimno neugodnu situaciju u kojoj će morati vraćati predmet njegovom stvarnom vlasniku. Zbog toga se kroz ovaj kodeks, ali i kroz ostale često navodi važnost dokumentacije svih postupaka s gradivom, na taj način niti u jednom trenutku ne mogu postojati sumnje u pravni status predmeta, ili jednostavno u etičnost postupaka djelatnika.

Otuđivanje zbirki, ili njenih dijelova je naizgled u suprotnosti sa svrhom muzeja, ali mogućnost ipak postoji i takve situacije zahtijevaju ne samo oprez nego i taktičnost. Gradivo u muzejima, najčešće se smatra kulturnim dobrom i svatko ima pravo koristiti se njime na način propisan zakonom. Zbog toga se u slučaju otuđivanja predmeti prvo moraju ponuditi na dar, razmjenu ili kupovinu drugim muzejima, a zabranjuje se da predmete kupuju zaposlenici ili čak članovi njihovih obitelji.⁵⁴

Sukob interesa je najkraće rečeno splet okolnosti u kojem pojedinac može iskoristiti svoj poslovni ili privatni položaj kako bi sebi ili kome drugome pribavio nepoštenu prednost.

Etički kodeks za muzeologe je jedini koji izričito spominje mogućnost dovodenja u sukob interesa. Muzejski stručnjaci mogu zbog svog položaja steći razna znanja i poznanstva koja im pružaju mogućnost da sudjeluju u mnogim aktivnostima izvan radnog mjesta. Muzejskim zaposlenicima kodeks savjetuje da čak i u slučajevima gdje zakon dozvoljava takav rad, da je potrebno paziti da se situacija ispravno procijeni kako se u očima javnosti ne bi stvorio dojam da se osoba nalazi u sukobu interesa.⁵⁵

Razumljivo je da su muzejski stručnjaci i entuzijasti kad je u pitanju muzejska građa i posve je razumljivo da posjeduju i manje privatne kolekcije predmeta. Najjednostavniji primjer

---

⁵² ICOM : Statut i kodeks profesionalne etike. Zagreb, 1992. Str. 25.

⁵³ Ibid.

⁵⁴ Ibid., str. 27.

⁵⁵ Ibid., str. 32.

sukoba interesa za muzeologa bi bilo da sazna putem poslovnih kontakata za privatnu zbirku u kojoj se nalazi predmet koji bi po svim pravilima trebao biti izložen u muzeju, međutim i on posjeduje malu zbirku u koju bi se predmet uklopio. Već i samo posjedovanje zbirke predmeta kakve skuplja i muzej u kojem je osoba zaposlena može stvoriti dojam u očima javnosti da je zaposlenik već dulje vremena u sukobu interesa, te potkopati njegov integritet koji je moguće u potpunosti netaknut. Možda je potrebno na ovom mjestu još samo razgraničiti pojmove osobnog integriteta i dobrog glasa, kao ono što znamo o sebi i ono što drugi (misle da) znaju o nama.

6. Etičke dileme

Zaposlenici u baštinskim institucijama susretali su etičke konflikte puno prije nego što je posljednja informacijska revolucija počela preoblikovati ovo područje ljudske djelatnosti.⁵⁶ Sva ljudska prava (borba protiv cenzure, jednakost, sloboda misli i govora) koja obrađeni kodeksi brane, već se nekoliko stoljeća smatraju temeljem civiliziranih društava. Unatoč tome, izazovi u njihovom očuvanju javljaju se u svakoj ustanovi koja stvara, skuplja, distribuira i koristi informacije.⁵⁷ Kao što je već spomenuto ti izazovi često proizlaze iz djelovanja državnog aparata, od kojeg se ipak očekuje da i sam bude na prvoj crti obrane ljudskih prava. Često te dileme proizlaze i iz konfliktne prirode vrijednosti koje se nastoje zaštititi, na primjer: slobodan i neograničen pristup informacijama često je u sukobu s pravom na privatnost i zaštitu podataka.⁵⁸

Jedan od uzroka zbog kojih je proteklih 20 godina ova tema često u središtu pozornosti je nagli razvoj tehnologije koji je podjednako omogućio očuvanje i kršenje ljudskih prava. Digitalni repozitoriji knjiga, časopisa i ostale literature nastaju brže nego je moguće pratiti i predstavljaju velik izazov svima koji pokušavaju štititi autorska prava. Mnogi izdavači odupiru se proizvodnji e-knjiga i često pokušavaju spriječiti knjižnice u njihovoj nabavi⁵⁹, iako su troškovi brige za digitalnu građu bitno manji od onih za materijalnu.

U svrhu jačanja profesionalne odgovornosti prema javnosti HKD je 2000. godine usvojilo *Izjavu o slobodnom pristupu informacijama*, a godinu dana kasnije je započelo s izradom novog Statuta i Etičkog kodeksa, što je poslužilo kao sredstvo edukacije i sankcioniranja bibliotekara.⁶⁰

U razloge popularizacije etičkog kodeksa IFLA-e ubraja se i inteligentno osmišljena strategija za njegovo širenje. Nije dovoljno samo imati napisane norme na papiru, to je u pravilu najjednostavniji dio posla, izazov leži u stalnom usavršavanju osoblja i poticanju ljudi da se njima i koriste. Poznato je da su kroz ljudsku povijest mnogi pokušaji normativizacije ljudskog djelovanja završili samo kao mrtvo slovo na papiru.

---

⁵⁶ Vallotton Preisig, A.; Rösch, H.; Stückelberger, C. *Ethical Dilemmas in the Information Society*. Geneva : Globethics.net, 2014. Str. 12

⁵⁷ Ibid., str. 13

⁵⁸ Ibid., str. 13

⁵⁹ Ibid., str. 15.

⁶⁰ Belan-Simić, A.; Horvat, A.; Šolc, S. *Profesionalna etika knjižničara : rezultati istraživanja. // Profesionalna etika knjižničara i društvene etičke norme / urednica Marinković-Zenić, I. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2007. Str. 19-39.*

Nakon sastavljanja IFLA-inog etičkog kodeksa započeli su razni projekti kojima je cilj bio njegovo širenje: kodeks je preveden na velik broj svjetskih jezika, kako bi bio dostupan što većem broju ljudi, osmišljene su radionice za obuku bibliotekara, kodeks je predstavljen kao temelj standardizacije profesionalnog ponašanje, skupljali su se i proučavali slučajevi etičkih dilema širom svijeta.⁶¹

Bibliotekarstvo je svoj najveći razvoj doživjelo u vrijeme kada je prevladavajuća društvena filozofija bila utilitarizam. Moralna vertikala određene profesije ocrtava se naravno u njezinom etičkom kodeksu i premda niti jedan kodeks ne pokriva niti može pokriti sve države svijeta, proučavanjem 37 etičkih kodeksa iz različitih zemalja uočeno je 6 kategorija koje se javljaju u gotovo svim zemljama:

- prava i privilegije korisnika
- problemi s izborom gradiva
- profesionalnost
- pitanje pristupa
- odgovornost poslodavca
- socijalni problemi.⁶²

U moderno doba najveći naglasak deontološke etike nalazi se na individualnim pravima, što znači da građani očekuju da se u njihove interese ne miješaju društva odnosno organizacije. Ovakvo shvaćanje etike ima određen broj internih konflikata i velik broj debata u posljednjih 40-ak godina vodio se na području osobnih prava suprotstavljenih pravima veće zajednice.⁶³

Prilikom razmatranja dilema profesionalci nastoje doći do ispravne odluke na temelju činjenica i logičkih zaključaka, umjesto emocija.⁶⁴ Takav načina donošenja odluka možemo zamisliti kao logička vrata. Informacije koje imamo i s kojima nastojimo predvidjeti optimalan ishod situacije možemo nazvati parametrima za unos, odnosno premisama. Izlazni parametar je naravno odluka koju donosimo. Takva odluka se smatra logičnom, jer preispitujemo vrijednosti vezane uz premise, što je od izuzetne važnosti, jer one često mogu biti zamagljene konfliktnim pravilima, ili nepotpunim odnosno nepouzdanim informacijama.

---

⁶¹ Vallotton Preisig, A.; Rösch, H.; Stückelberger, C. Ethical Dilemmas in the Information Society. Geneva : Globethics.net, 2014. Str.17

⁶² Ibid., str. 66

⁶³ Ibid., str. 68

⁶⁴ Kizza, J.M. Ethical and Social Issues in the Information Age, Springer : London, 2013. Str. 66

6.1 Etika i privatnost

Iako se pojam privatnosti javlja u ljudskoj svijesti već u antičko doba, teško je povući jasnu granicu između prava na privatnost i prava na pristup informacijama činjenica je koja vidljiva iz napora zakonodavne vlasti koja štiti i regulira ova područja različitim zakonima i na državnoj i na međunarodnoj razini.⁶⁵ Jedna od najranijih filozofskih rasprava o granici između javnog djelovanja i privatne sfere proizašla je iz Aristotelovog pera, međutim pojam se i danas odupire univerzalnoj definiciji. Odnos baštinskih institucija i javnosti zasnovan je na povjerenju javnosti u odgovornost struke i kvalitetu usluga koje pruža, a jedan od načina stjecanja tog povjerenja je upravo kodificiranje profesionalnih normi ne samo kroz legislativu već i kroz kriterije koje struka sama sebi nameće. Ključno je naravno ne samo da struka bude upoznata s tim normama nego da su one dostupne i javnosti kako bi se mogla stvoriti očekivanja o uslugama koje se u krajnjoj liniji financiraju iz državnog proračuna ili onog lokalne samouprave.⁶⁶ Unutar baštinskih ustanova pravo na privatnost odnosi na zaštitu osobnih podataka, koje se prikupljaju zbog administrativnih razloga, ali i na podatke o korištenoj građi koju te ustanove prikupljaju zbog potreba statističke analize i planiranja poslovanja.⁶⁷

Moguće je izdvojiti više vrsta izravne i neizravne privatnosti. U slijedećem dijelu izložiti ću one koje ne ovise o kulturnim, socijalnim, političkim i drugim faktorima. **Osobna privatnost**, uključuje pravo na privatnost osobnih atributa, odnosno pravo odupirati se nerazumnim zadiranjima u dom, obiteljski i privatni život.⁶⁸ **Informacijska privatnost**, za razliku od prethodne, odnosi se na zabranu zadiranja u same informacije, tj. osobe imaju pravo da njihovim osobnim informacijama ne pristupa nitko osim ovlaštenih osoba. To može uključivati podatke o načinu i stilu života, informacije o financijskom životu, medicinske podatke, čak i podatke o korištenju Internet usluga. **Institucionalna privatnost**, odnosi se na pravne osobe, jer i njima pravni poredak priznaje neke karakteristike osoba. Informacije koje pravne osobe žele štititi odnose se prvenstveno na njihovo poslovanje, istraživanja tržišta ili marketinške strategije.⁶⁹

---

⁶⁵ Kizza, J.M. *Ethical and Social Issues in the Information Age*, Springer : London, 2013. Str. 89.

⁶⁶ Horvat, A. Javno i tajno u knjižničarskoj struci, URL: http://dzs.ffzg.hr/text/jit_u_%20knjiz.htm (18.8.2016.)

⁶⁷ Ibid.

⁶⁸ Kizza, J.M. *Ethical and Social Issues in the Information Age*, Springer : London, 2013. Str. 85

⁶⁹ Ibid., str. 86

6.2 Zviždač (Whistle-Blower)

Zamislimo hipotetski scenarij u kojem pacijent konzultira svog liječnika da mu pomogne oko teških bolova koje trpi već nekoliko dana. Liječnik preporuči terapiju lijekovima koje proizvodi tvrtka XY. Troškovi lijekova nisu pokriveni zdravstvenim osiguranjem, ali liječnik obavijesti svog pacijenta da su klinička ispitivanja lijeka pokazala da pomaže u 98% slučajeva. Ono što liječnik nije spomenuo pacijentu jest da i generički lijekovi imaju jednak postotak uspješnosti liječenja, kao i činjenicu da je on vlasnik 10% tvrtke XY.

Iako niti u jednom trenutku nije izravno lagao, niti ugrozio zdravlje svog pacijenta, svejedno nam je instinktivno jasno da je takvo ponašanje liječnika neetično.

U hipotetskom scenariju radi se o ponašanju jedne osobe, stoga je lako dodijeliti krivnju i spekulirati o drukčijem ishodu. U suprotnosti s time možemo detaljnije razmotriti poznati slučaj *zviždača* Edwarda Snowdena, koji je otkrivši ilegalne programe nadzora, o svojim sumnjama obavijestio, koristeći se isključivo unutarnjim kanalima, čak deset nadređenih osoba, koje su ga ili upozoravale da ne „muti vodu“ ili da ostavi po strani probleme koji ga se ne tiču.⁷⁰ U situaciji u kojoj nitko unutar organizacije ne želi djelovati bilo iz straha od osvete ili kojeg drugog razloga, zviždač će postati osoba koja odluči neovlašteno otkriti informacije trećoj strani kako bi razotkrila korupciju, prevaru ili protuzakonite radnje.

U ovom dijelu bih želio razmotriti etičnost, odnosno opravdanost zviždanja, kao i reakcije na ovaj fenomen. Iako se na prvi pogled akcije *zviždača* čine potpuno nesebičnima, lako je zamisliti scenarij u kojem osoba djeluje isključivo iz vlastitih interesa. Primjerice zaposlenik koji je godinama sudjelovao u prikrivanju činjenica unutar svoje organizacije, shvaća da će biti uhvaćen te počinje sudjelovati s organima vlasti kako bi izbjegao kažnjavanje. Moguć je naravno i slučaj zaposlenika koji djeluje iz osvete, ukoliko mu je uskraćeno obećano promaknuće, stoga djeluje kako bi naštetio organizaciji.⁷¹

U slučajevima zviždanja, tri su najuočljivije reakcije. Tipičan korporativni odgovor je onaj koji tvrdi da: *a) zviždanje uzrokuje štetu*, kratkoročnu i dugoročnu, čitavoj kompaniji privlačenjem negativne pozornosti i otežava svim zaposlenicima da funkcioniraju kao dio

---

⁷⁰ Peterson, A. Snowden: I raised NSA concerns internally over 10 times before going rogue // The Guardian, (7.3.2014.) URL: <https://www.washingtonpost.com/news/the-switch/wp/2014/03/07/snowden-i-raised-nsa-concerns-internally-over-10-times-before-going-rogue/> (31.8.2016.)

⁷¹ Quinn, M.J. Ethics for the Information Age, New Jersey : Pearson, 2015. Str. 435

tima.⁷² Stav je korporacija da zaposlenici mogu putem unutarnjih kanala upozoravati na pogreške, međutim uprava je ta koja ima pravo odlučiti kako će postupiti, ukoliko uprava pogriješi, javnost ima pravo tražiti odštetu sudskim putem, a izvršni direktori mogu zamijeniti nadzornike koji su donosili loše odluke.

b) *zviždanje je znak organizacijskog neuspjeha* – Ovakav stav tvrtke je izravno najštetniji za zviždače, jer mu je cilj etiketirati ih kao problematične zaposlenike koji izazivaju nestabilnost i nanose štetu ugledu tvrtke.⁷³

c) *zviždanje kao moralna dužnost* – posljednji stav koji je moguće zauzeti je onaj koji tvrdi da u određenim slučajevima ljudi imaju ne samo pravo, nego i dužnost „zviždati“. Ukoliko osoba nije sigurna treba li razotkriti svoju organizaciju pred javnosti, može primijeniti test od pet pitanja koja si treba postaviti.

1. Smatrate li da bi problem mogao uzrokovati ozbiljnu štetu javnosti?
2. Jeste li obavijestili svog nadređenog o svojim sumnjama?
3. Jeste li pokušali svim dostupnim kanalima riješiti problem unutar organizacije?
4. Jeste li dokumentirali dokaze koji bi uvjerali neutralnog promatrača izvana da je vaše mišljenje ispravno?
5. Jeste li u razumnoj mjeri uvjereni da će objavljivanje tih informacija javnosti započeti rješavanje problema?

Ukoliko je odgovor na prva tri pitanja pozitivan, imate pravo „zviždati“, ukoliko je odgovor na svih pet pitanja potvrđan, to postaje dužnost.⁷⁴

---

⁷² Quinn, M.J. Ethics for the Information Age, New Jersey : Pearson, 2015. Str. 435

⁷³ Ibid.

⁷⁴ Ibid., str. 436

6.3 Komunikacija

Iako niti jedan etički kodeks ne ističe izričito važnost komunikacije informacijskih radnika s korisnicima usluga, moguće je iščitati da se ona pretpostavlja. Budući da baštinske institucije postoje zbog korisnika, a ne obrnuto, važno je povremeno ispitati njihove potrebe, bilo kroz javne tribine, ankete ili radionice. Ponekad se stručnjaci mogu naći zarobljeni u svom mikrosvijetu u situaciji da „od stabla ne vide šumu“.

Primjerice praćenje korisničke baze i analiza raznih njenih elemenata odličan je vodič za knjižničare koji rade na pribavljanju nove građe za knjižnicu, međutim nema razloga da se takvo pitanje ne postavi i direktno korisnicima, pazeći naravno da broj i vrsta ispitanika odgovara reprezentativnom uzorku.

Budući da je gotovo svaka vrsta komunikacije dvosmjerna ulica, na taj način ne samo da olakšavamo sebi budući posao, nego i otvaramo našu struku prema javnosti, koja ponekad može steći dojam da je naš posao presložen i nerazumljiv, te u startu odbiti potencijalne korisnike, ali i buduće stručnjake, koji će izgubiti zanimanje za našu struku. Promotrimo li ljudsku povijest, lako možemo uočiti da je najveći procvat u ljudskom razvoju nastupio u trenutku kada se odstupa od tradicionalnog prenošenja znanja unutar zatvorene, najčešće obiteljske zajednice, te se počinje koristiti moderniji pristup u kojem se informacije nastoje učiniti svima jednako dostupnima.

Uključivanje korisnika u proces dizajniranja i testiranja sustava, koji postoje upravo kako bi se oni mogli njima koristiti, svakako se čini bitnim elementom.

6.4 Primjeri kršenja i/ili poštivanja etičkih kodeksa

Možda najbolji primjer za slučaj etičke dileme u arhivskoj struci predstavljaju događaji u SAD-u od prije više desetljeća, koji su tek nedavno u potpunosti rasvijetljeni. *Society of American Archivist* (SAA), odnosno Društvo američkih arhivista, navodi na svojim web stranicama studiju slučaja o procesu očuvanja i objavljivanja privatne korespondencije bivšeg američkog predsjednika Warrena Hardinga. Kenneth W. Duckett bio je zaposlenik *Ohio Historical Society*-a u svojstvu kustosa za rukopise i ugledan član Društva američkih arhivista.⁷⁵ U vremenskom periodu od 1963.-1972. godine odigrala se etička i pravna zavrzlama oko očuvanja povijesnih zapisa. Godine 1963. Duckett putem ugovora o darovanju došao u posjed dijela pisama sad već davno pokojnog predsjednika SAD-a Hardinga. U pismima je bila sadržana korespondencija između predsjednika i njegove ljubavnice Carrie F. Phillips i neka Hardingova privatna politička stajališta. Pisma su bila pod brigom odvjetnika koji je vodio ostavštinu Carrie Phillips. Rukopisi su imali potencijal baciti novo na svjetlo na karakter predsjednika koji je SAD proveo kroz Prvi svjetski rat. Budući da su se u očuvanju pisama kosili historiografski interesi, oni Hardingove obitelji, kao i određeni politički interesi, Duckett je odlučio pisma sakriti i izraditi kopije na mikrofilmu. U isto vrijeme Duckett je vodio pregovore, s Društvom za Hardingovo nasljeđe (*Harding Memorial Association*) koje je radilo na očuvanju Hardingovog nasljedstva, o predaji službenih predsjedničkih pisama, naime društvo je pristalo predati neka, ali neka su zadržana. Duckett je smatrao da je to učinjeno s ciljem prikrivanja određenih činjenica koje bi mogle naškoditi Hardingovom ugledu.⁷⁶ Tokom idućih godinu dana postojanje pisama je otkriveno i Duckett je kroz sudsku tužbu bio prisiljen predati originale Društvu, međutim zatajio je postojanje negativa mikrofilma i dvije kopije, prvo Društvu i svojim nadređenima, a onda i sudu, iskoristivši lingvističku tehnikaliju kako ne bi počinio krivokletstvo. U konačnici pisma su temeljem sudske odluke predana Kongresnoj knjižnici pod uvjetom da budu zapečaćena do 29. srpnja 2014. Duckett je preuzeo veliki profesionalni rizik kako bi sačuvao pisma, riskirajući pritom zaposlenje dok mu je prijetila milijunska tužba obitelji bivšeg predsjednika države.⁷⁷

---

⁷⁵ Pyat T. D. The Harding affair letters : how one archivist took every measure possible to ensure their preservation. 2015. Str. 3 URL: http://www2.archivists.org/sites/all/files/HardingAffairLetters_CEPC-CaseStudy5.pdf (5.6.2016.)

⁷⁶ Ibid., str. 4

⁷⁷ Ibid., str. 5-8

Cilj ovog dijela teksta nije donošenje vrijednosnog suda vezanog uz Duckettove postupke, već ocrtavanje nezavidne situacije u kojoj se može pronaći bilo koji arhivist. Točnije situacije gdje se javni interes kosi s interesom vlasnika odnosno imatelja gradiva.

U bibliotekarstvu možemo navesti kao primjer koji dobro ilustrira način na koji knjižničari danas štite podatke svojih korisnika kako ih ne bi zloupotrijebio čak niti državni aparat, jer onaj sveučilišne knjižnice njujorškog sveučilišta. Početkom 2016. godine knjižnica ovog sveučilišta počela je uništavati zapise o međuknjižničnim posudbama svojih korisnika.⁷⁸ Budući da se radi o entitetu čije poslovanje uvelike ovisi o informacijama koje prikupljaju od svojih korisnika, vidljivo je da se radi o izvanrednoj situaciji. Voditelj ureda za knjižničnu razmjenu naveo je kako je motivacija za ovakav postupak proizašla iz ideje da knjižnice ne bi trebale čuvati više podataka o zahtjevima svojih korisnika nego što je potrebno.⁷⁹

Jedan od knjižničara ondje zaposlenih navodi kako su prije dosta godina policijski istražitelji od njega tražili podatke o korisnicima koji su posuđivali knjige vezane uz astrologiju. Policija je u tom trenutku pokušavala uhvatiti zloglasnog serijskog ubojicu poznatog kao „*The Zodiac Killer*“. Moguće da je to samo pokazatelj lošeg istražitelja, međutim ne tako davne 2005. godine američki Savezni istražni ured (FBI) zatražio je od knjižnica u Connecticutu da predaju podatke i čvrste diskove s podacima o svojim korisnicima. U sudskoj tužbi koja je uslijedila, Američka bibliotekarska udruga podržala je knjižnice i FBI je morao priznati poraz.⁸⁰

Kao primjer neetičnog postupanja u muzejima može poslužiti slučaj koji se odvijao u SAD-u kroz period dulji od 20 godina. Počevši 1987. američki slikar Mark Landis je redovito donirao krivotvorene slike i crteže više od 50 muzeja na području 20 saveznih država SAD-a. Ono što ovaj slučaj čini posebno zanimljivim jest činjenica da protiv Landisa nije podignuta kaznena optužnica jer nije poklanjanjem krivotvorina pribavio sebi nikakvu protupravnu imovinsku korist, vjerojatno je tome pridonijela i činjenica da mu je dijagnosticiran shizofrenični poremećaj ličnosti. On osobno kao razloge svog ponašanja navodi želju da poštuje uspomenu na svoje pokojne roditelje i filantropiju.⁸¹ Očito je da je velik broj muzejskih ustanova, kroz dugi niz godina zanemarivao pravila o koja opisuju akviziciju zbirki. Kodeks naime jasno

---

⁷⁸ Thielman, S. You are not what you read: librarians purge user data to protect privacy. // The Guardian. (13.1.2016.) URL: <https://www.theguardian.com/us-news/2016/jan/13/us-library-records-purged-data-privacy>

⁷⁹ Ibid.

⁸⁰ Ibid.

⁸¹ Wilkinson, A. The Giveaway. // The New Yorker. (26.8.2013.) URL: <http://www.newyorker.com/magazine/2013/08/26/the-giveaway> (5.6.2016.)

navodi da je potrebno prije preuzimanja predmeta provjeriti podatke o njemu, od trenutka nastajanja i naravno uvjeriti se da osoba koja predmet poklanja, prodaje ili na koji drugi način otuđuje zaista ima pravo to i učiniti. Kao olakotnu okolnost možemo uzeti u obzir činjenicu da se radi o zaista neobičnom slučaju u kojem privatna osoba o vlastitom trošku putuje po zemlji i nudi na dar krivotvorine visoke kvalitete, ne tražeći nikakvu vrstu naknade zauzvrat.⁸² Isto tako koristio je lažna imena, predstavljajući se kao likovni entuzijast, pa čak i kao isusovački svećenik. Iako je Landis uglavnom donirao manjim muzejima koji nisu imali uvijek visokotehnoške načine otkrivanja krivotvorina, moguće je ustvrditi da se radilo o nemaru prilikom provjere informacija o darovima, jer je u konačnici njegova prevara otkrivena naporima kustosa Matthewa Leiningera, koji je ustanovio da se jedno od djela doniranih muzeju u kojem je bio zaposlen nalazi u još jednome muzeju. Kroz idućih nekoliko godina njegova istraga ga je dovela do identiteta krivotvoritelja i uskoro su pronađene sve krivotvorine.⁸³

---

⁸² Wilkinson, A. The Giveaway. // The New Yorker. (26.8.2013.)
URL: <http://www.newyorker.com/magazine/2013/08/26/the-giveaway> (5.6.2016.)

⁸³ Ibid.

7. Zaključak

Poznavanje profesionalne deontologije od iznimne je važnosti za današnje informacijske stručnjake. Kao što je na više mjesta istaknuto, uloga baštinskih institucija leži u podupiranju demokratizacije društava, one naime pružaju korist svakom zainteresiranom pojedincu i time podupiru društvo u cijelosti. Često se ta korist pokušava mjeriti isključivo u određenoj monetarnoj vrijednosti, no čini mi se da je takav pristup u osnovi manjkav. Baštinske institucije kao mjesta na kojima je garantiran slobodan pristup informacijama i neometana razmjena mišljenja i ideja pružaju pojedincu kao najmanjoj jedinici društva mogućnost usavršavanja i proširivanja vlastitih horizonata, a takva osoba kojoj je osobni rast i razvoj neograničen mogu samo činiti osnovicu za zdravo demokratsko društvo.

Stekao sam dojam da je sve veća zainteresiranost za profesionalnu etiku rasla zajedno s ugledom i stupnjem odgovornosti koji je određena profesija stjecala. Naime profesionalna etika nam pomaže ne samo da napredujemo kao stručnjaci u svom području, već nas pomaže i prizemljiti kako ne bismo iskorištavali informacijsku prednost stečenu obrazovanjem i iskustvom u radu.

Zbog urođenih psihofizičkih razlika između ljudi nije racionalno od svih očekivati jednaku sposobnost rješavanja problema i jednak entuzijizam u pristupu poslu. Obradeni etički kodeksi osim kao vodič u moralno upitnim situacijama stvaraju i određen ideal tip za svaku vrstu informacijskog stručnjaka, što nekima može biti cilj kojeg se moraju truditi dostići, a nekima tek podsjetnik da budu svjesni svog djelovanja.

Literatura

1. Alexander, E.P.; Alexander, M. Museums in motion: an introduction to the history and functions of museums, Plymouth : Altamira press, 2008.
2. Belan-Simić, A., Horvat, A., Šolc, S. Profesionalna etika knjižničara: Rezultati istraživanja. // Profesionalna etika knjižničara i društvene etičke norme / urednica Marinković-Zenić, I., Zagreb; Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2007. str. 19-39
3. Deigh, J. An Introduction to Ethics, Cambridge : Cambridge University Press, 2010.
4. Draguzet, A. Usporedba etičkih kodeksa knjižničara, arhivista, muzejskih djelatnika i programskih inženjera : diplomski rad. Zagreb : Odsjek za informacijske znanosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, 2004.
5. Etički kodeks arhivista. Zagreb : Hrvatski državni arhiv, 1997.
6. Etički kodeks Hrvatskog knjižničarskog društva. 2002.
URL: http://hkdrustvo.hr/hr/eticki_kodeks (5.6.2016.)
7. Hebrang Grgić, I. IL and information ethics: how to avoid plagiarism in scientific papers? // Information literacy: Lifelong learning and digital citizenship in the 21st century: second European Conference ECIL Proceedings / Kurbanoglu, S.; Špiranec, S.; Grassian, E.; Mizrachi, D.; Catts, R. (ur.). Heidelberg : Springer, 2014. str. 217-226
8. Horvat, A. Javno i tajno u knjižničarskoj struci.
URL: http://dzs.ffzg.hr/text/jit_u_%20knjiz.htm (18.8.2016.)
9. Horvat, A. Važnost profesionalne etike // Glasnik Narodne biblioteke Srbije, 2010./2011., (2013), str. 33-39
10. Hrvatska liječnička komora, Kodeks medicinske etike i deontologije, 2006.
URL: http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2008_05_55_1914.html (31.8.2016.)
11. ICOM : Statut i kodeks profesionalne etike. Zagreb, 1992.
12. IFLA-in etički kodeks. 2012. URL: <http://www.ifla.org/news/ifla-code-of-ethics-for-librarians-and-other-information-workers-full-version> (1.8.2016)
13. Ivanović, J. Priručnik iz arhivistike. Zagreb : Hrvatski državni arhiv, 2010.
14. Kizza, J.M. Ethical and Social Issues in the Information Age. Springer : London, 2013.
15. Petrec, T., Hebrang Grgić, I., Krivić Lekić, M. (2013). Izdavačka djelatnost Državnog arhiva u Bjelovaru u kontekstu izdavaštva ostalih hrvatskih arhiva : bibliografija publikacija bjelovarskog arhiva. // Arhivski vjesnik, 56(1), str. 289-306.
URL: <http://hrcak.srce.hr/117268> (5.9.2016.)

16. Pyat T. D. The Harding affair letters : how one archivist took every measure possible to ensure their preservation. 2015. URL:
http://www2.archivists.org/sites/all/files/HardingAffairLetters_CEPC-CaseStudy5.pdf
 (5.6.2016.)
17. Quinn, M.J. Ethics for the Information Age. New Jersey : Pearson, 2015.
18. Saner, E. Why the author of The Anarchist Cookbook wants it taken off the shelves // The Guardian. 18.12.2013.
 URL: <https://www.theguardian.com/world/shortcuts/2013/dec/18/why-anarchist-cookbook-author-william-powell-off-shelves> (27.7.2016.)
19. The Fontana dictionary of modern thought / urednici: Bullock, A.; Stallybrass, O. Glasgow : Fontana Press : Harper Collins, 1988.
20. The Stanford Encyclopedia of Philosophy. 2013.
 URL: <http://plato.stanford.edu/archives/fall2013/entries/ethics-virtue/> (31.8.2016.)
21. Thielman, S. You are not what you read: librarians purge user data to protect privacy // The Guardian, 13.1.2016.
 URL: <https://www.theguardian.com/us-news/2016/jan/13/us-library-records-purged-data-privacy> (28.7.2016.)
22. Vallotton Preisig, A.; Rösch, H.; Stückelberger, C. Ethical Dilemmas in the Information Society How Codes of Ethics Help to Find Ethical Solutions: Papers from the IFLA/FAIFE Satellite Meeting 2014. Geneva : Globethics.net, 2014.
23. Wilkinson, A. The Giveaway, // The New Yorker, 26.8.2013.
 URL: <http://www.newyorker.com/magazine/2013/08/26/the-giveaway> (5.6.2016.)
24. Zakon o arhivskom gradivu i arhivima // Narodne novine. 105(1997), 64(2000), 65(2009), 125(2011).
 URL: <http://www.zakon.hr/z/373/Zakon-o-arhivskom-gradivu-i-arhivima> (1.9.2016.)
25. Zakon o knjižnicama. // Narodne novine. 105(1997), 05(1998), 104(2000), 69(2009).
 URL: <http://www.zakon.hr/z/745/Zakon-o-knji%C5%BEicama> (1.9.2016.)
26. Zakon o muzejima. // Narodne novine. 110(2015).
 URL: <http://www.zakon.hr/z/302/Zakon-o-muzejima> (1.9.2016.)

Profesionalna etika u baštinskim institucijama

Sažetak

Rad prikazuje vrste baštinskih institucija, najvažnije etičke norme i neke dileme s kojima se mogu susresti informacijski stručnjaci. Područje informacijskih znanosti brzo se razvija, a pojavom novih tehnoloških mogućnosti javljaju se i novi etički problemi. Samo poznavanje rada u vlastitoj profesiji više nije dovoljno za kvalitetno obavljanje posla, svi visoko obrazovani stručnjaci moraju biti upoznati i s etičkim kodeksima koje propisuju profesionalne udruge.

Ključne riječi

Etički kodeks, baštinske institucije, knjižnica, arhiv, muzej, dužnost

Professional ethics in cultural heritage institutions

Summary

This paper displays types of cultural heritage institutions, most important ethical norms, and some dilemmas information workers can find themselves in. Information sciences are developing rapidly, and with the advent of new technological possibilities, there are also new ethical problems arising. Simply knowing how to work in one's own profession is not enough anymore to satisfy professional standards, experts in all fields have to be acquainted, as well, with codes of conduct, formulated by professional organisations.

Key words

Ethics code, cultural heritage institutions, library, archive, museum, duty

Biografija

Matija Šaler rođen je 9. svibnja, 1990. godine, u Zagrebu. Nakon završetka osnovne škole upisuje Klasičnu gimnaziju u Zagrebu. Uz opće obrazovanje završava i osnovnu glazbenu školu, također u Zagrebu. Nakon mature upisuje Pravni fakultet u Zagrebu, a nakon 3 godine mijenja studij te upisuje Filozofski fakultet u Zagrebu, smjerovi informacijske znanosti i ukrajinski jezik i književnost.

Od 2010. do 2015. zaposlen je kao student u Hrvatskom narodnom kazalištu u Zagrebu kao razvođač, a kasnije kao vodič turističkih obilazaka i na kraju kao voditelj Info centra. Od 2013. radi, također kao student u Hrvatskom autoklubu kao radio-izvjestitelj za engleski i njemački jezik.